

MOSKÉ x3

Pär Eliaeson

Islam i Sverige börjar sakta men säkert manifestera sig även i arkitektur. Som ett av de framstående byggda exemplen på syntes mellan världsreligionens ritualer och lokal byggnadskonst står Göteborgs moské vid Rambergets fot på Hisingen. Arkitekten Björn Sahlqvist på göteborgskontoret ArkitektStudion har under en knapp femtonårsperiod kommit att bli Sveriges mest erfarne moskéarkitekt med projekt i ett flertal städer, något som starkt påverkat honom både privat och professionellt.

HUR KAN DET KOMMA SIG ATT DET BLEV MOSKÉER?

För att göra en lång historia kort: 1999 var det utlyst en allmän arkitekttävling om ett nytt världskulturmuseum i Göteborg. Det var en tvåstegstävling. 227 förslag lämnades in från hela världen och sex av dessa gick vidare till ett andra steg. Ett av dessa sex förslag visade sig vara författat av mig. I detta nu sökte en nytexaminerad arkitekt som heter Max Dahlstrand anställning. Max var just hemkommen från en femårig studietid i USA där han studerade arkitektur, och undrar om kontoret hade möjlighet att erbjuda honom jobb.

I andra stegets tävlingsmoment ingick bland annat att bygga modell för att i denna illustrera förslaget tredimensionellt samt ta hänsyn till den mellankritik som delats ut av juryn. Max ansökan kom lägligt, vi behövde en modellbyggare så han fick börja på kontoret. I samband med anställningsintervjun säger Max: det är en sak du skall veta, när jag var i USA konverterade jag till islam. Jaha, sa jag, det kan väl inte vara några problem. Max fortsatte: det innebär att jag ber ett antal gånger per dag, att trosbekännelsen är navet i hans muslimska liv, och att han vid de stunder behöver en avskild plats. Ja, du får titta dig omkring här, sa jag. Då fastnade Max för en plats bakom en större murstock på vårt vindskontor som

i övrigt hade karaktären av storrum. Han berättade vidare att när han ber står han i riktning mot Mecka och undrade i vilken riktning Mecka låg, varpå jag hämtade en kompass och så var denna fråga löst, och Max tillfällen till bönestunder under dagen kom framgent att fungera utan några som helst problem.

HUR MÅNGA GÅNGER UNDER KONTORSTID BLIR DET?

Det varierar lite över årstid och klockslag. Muslimer är förpliktigade av Gud att utföra salat, tidebön, fem gånger om dagen. En normal arbetsdag blev det två till tre gånger beroende på hur dags man börjar och slutar sitt arbete. Det är en kort bönestund som tar kring fem minuter och det fanns stunder då jag kunde komma rusande från mitt rum i det nedre planet, i något angeläget ärende, utan tanke på att det var bönestund och ropa: Max! Fick jag då inget svar förstod jag...

SÅ LANDADE PLÖTSLIGT DEN ISLAMISKA KULTUREN DÄR, PÅ DITT KONTOR?

Just det. Tävlingen med museet avslutades, vi placerade oss inte som förstapristagare. Vi fick dela andrapriset med ytterligare fem arkitektkontor. Nu var Max inarbetad på kontoret så han erbjöds en tillsvidare anställning.

Efter ett tag ställde han frågan om jag kunde tänka mig att rita en moské i Skövde. Han var aktiv

GÖTEBORGS MOSKÉ
BYGGHERRE: SVERIGES MUSLIMSKA STIFTELSE
ARKITEKT: ARKITEKTSTUDION BJÖRN SAHLQVIST
BYGGARE: AF BYGG
BRUTTOAREA: 2500 M²
BYGGKOSTNAD: 70 MILJONER SEK
FÄRDIGSTÄLLD: JUNI 2011

GÖTEBORGS MOSKÉ, BRÄMAREGÅRDEN, HISINGEN
BÖNERUM
FOTO: BERT LEANDERSSON

föreläsare på sin fritid och jobbade engagerat i ungdomsrörelser och skolor och det var någon i dessa sammanhang som visste att han var arkitekt och kontaktat honom. Självklart tyckte jag att en sådan uppgift skulle vara både spännande och intressant och behövde inte lång betänketid.

Som du vet hade vi den stora brandkatastrofen på Backaplan där ett stort antal ungdomar omkom. Jag kommer ihåg att det engagerade mig som alla andra väldigt djupt. Jag fäste mig särskilt att avsaknaden av bönerum att sörja i, vilket ledde till att man nödgades hyra Blå stället i Angereds centrum. De källarlokaler man disponerade som provisoriska bönerum räckte inte till. I avsaknad av en moské fick den stora gemensamma bönen för brandkatastrofens offer genomföras i en idrottshall. Av dessa skäl var min inställning positiv till Max förfrågan. Jag förankrade naturligtvis beslutet med övriga anställda och med min dåvarande fru som också var verksam på kontoret.

Mycket har hänt på de fjorton år som gått, både vad gäller mitt eget förhållande till islam men även beträffar hela min omgivnings förhållande till denna religion. Ordet islam framkallade och gör till del fortfarande en mängd föreställningar hos många av oss, och tyvärr i alltid i de mest positiva sammanhang.

DET ÄR JUST UNDER DEN HÄR PERIODEN SOM DET HAR HÄNT MYCKET MED SVERIGE OCH ISLAM. OCH DU HAR VARRIT MED UNDER HELA DEN RESAN?

Det kan man säga. Jag kommer mycket väl ihåg, vid denna tid, när man berättade att kontoret höll på att rita en moské att det mottogs med blandade känslor. Även från den nära omgivningen, vänner och bekanta. Idag är det någonting helt annat. Idag har mycket av fördomarna försvunnit och det stora flertalet av allmänheten ser det som positivt och självklart med moskéer. Vad det gäller den nyuppförda moskén på Hisingen och hur den kommit att gestaltats har jag enbart fått positivt gensvar och omdömen!

MEN DET VAR ETT STARKT MOTSTÅND?

I början fanns ett motstånd som tog sig uttryck på olika sätt.

SKÖVDEMOSKÉN. DEN ÄR RITAD, MEN INTE BYGGD?

Skövdemoskén projekterades fram till och med bygglovshandlingar. Den drivande kraften i denna bogrupp var en turkisk läkare som tjänstgjorde som docent på Sahlgrenska universitetssjukhuset i Göteborg. Han bodde med sin familj i Skövde och pendlade. Under projekteringsprocessen skilde han sig och flyttade till Turkiet och projektet lades ner.

MEN DET VAR EN BRA START FÖR DIG. DU FICK EN KÄNSLA FÖR HUR EN MOSKÉ FUNGERAR?

Ja, det var en nyttig läroperiod.

DU HADE OCKSÅ RITAT KYRKOR TIDIGARE?

Det hade jag gjort.

DÅ VET DU ATT DET ÄR RELIGIONEN OCH LITURGIN SOM BESTÄMMER HUR EN SÅDAN BYGGNAD UTFORMAS, ETT STARKT SYSTEM. DET ÄR INGENTING SOM DU HAR PROBLEM MED? ATT BYGGA EFTER STRIKTA REGLER?

Eftersom jag är husbyggnadsarkitekt har jag alltid arbetat med begränsningar och tolkat begränsningar. Där ligger utmaningen.

GENOM HISTORIEN HAR RELIGIONEN PRODUCERAT FANTASTISK ARKITEKTUR. FÖR ATT DEN ÄR EN STOR MAKT OCH FÖR ATT DET FINNS STRIKTA REGLER OCH BRA PROGRAM. DÄR LIGGER EN NYCKEL TILL BRA ARKITEKTUR.

Absolut. Att rita kyrkor har i alla tider betraktats som prestigeuppdrag inom arkitektkåren. Jag var med i några allmänna tävlingar om kyrkor och kyrkogårdar på 1980- och 1990-talet. Kontoret har även ritat en ombyggnad av Kvibergs kapell, gestaltat av Gunnar Asplund, och vi har tidigare varit involverade kring belysningsproblematiken i Högsbo kyrka.

RENT PERSONLIGT: HUR STÄLLER DU DIG TILL RELIGION?

Jag är döpt, men inte konfirmerad. På den tiden då jag var ung, när man sa nej till att konfirmeras mottogs det inte alltid positivt. Men jag växte upp i en mycket liberal familj och det accepterades.

DITT PERSONLIGA FÖRHÅLLANDE TILL RELIGION OCH ANDLIGHET ÄR ÄNDÅ ÖPPET?

Det tycker jag att det är, och jag är en stark anhängare av religionsfrihet som jag menar är en självklarhet i ett civiliserat och utvecklat samhälle. Enligt mitt sätt att se finns det ingen religiös motsättning mellan att vara muslim, jude eller någonting annat och svensk. Om någon önskat att anlita mina tjänster för att rita en andlig byggnad med annan religionstillhörighet hade jag inte varit främmande för det, tvärtom. Ingen fred i världen utan fred mellan religioner och dialog mellan olika trosriktningar, och då är jag övertygad om att det måste till egna bönehus för alla.

TYCKER DU ATT DET GÅR ATT APPLICERA KUNSKAP MELLAN OLIKA RELIGIONER? DITT ARBETE MED KYRKOR, KUNDE DU DRA NYTTA AV DET I MOSKÉARBETET?

Jag kan dra nytta av allt som jag har lärt mig under mitt långa yrkesliv, min arkitektkunskap. Så kyrksam har jag kanske inte varit under åren. Jag har som många andra gått till jul och nyårsbön, men inte mycket mer än så. Mina barn är döpta och konfirmerade. Jag är uppvuxen i ett hem där min pappa varje söndag lyssnade på högmässan i radion, så religionen har alltid funnits där.

DU FÖLJER DE KRISTNA KONVENTIONERNA, TRADITIONERNA I SVERIGE. MEN GENOM DITT ARBETE MED KYRKOR OCH MOSKÉER HAR DU LÄRT DIG MER OCH DIN SYN PÅ RELIGION HAR FÖRÄNDRATS, ÄVEN PÅ ETT PERSONLIGT PLAN, FÖRESTÄLLER JAG MIG.

I ett långt yrkesliv arbetar man med människor, av många olika slag, vilket varit kolossalt lärorikt. Alla människor man mött och lärt känna genom åren utgör en erfarenhetsbank och kunskapskälla som man omedvetet har med sig när man arbetar.

OM MAN ÄR KLOK. DET ÄR ARKITEKTENS TYPISKA POSITION, ARKITEKTEN TRÄFFAR ALLA DESSA OLIKA MÄNNISKOR I SAMHÄLLET.

Då kommer vi till Hisingens moské. Sveriges muslimska stiftelse var beställare. Sedan 1992 har man kämpat för att få till en moské i Göteborg. En lång resa. Man fick en markangivelse ute vid Keillers park vid foten av Ramberget 1992-93. Då lät stiftelsen rita en moské med hjälp av Bo Höglund arkitektkontor. Dessa handlingar kom att ligga till grund för en ny detaljplan för området. När stiftelsen kontaktade Max Dahlstrand och i förlängningen ArkitektStudion med önskemål om vi kunde granska befintliga handlingar var det i förhoppning att vi skulle kunna bidra med värdefulla synpunkter.

STIFTELSEN KÄNDE ATT DOM INTE HADE TRÄFFAT RÄTT?

Det är möjligt. Man skall komma ihåg att vid denna tid hade det gått tio år. sedan det första byggnadslovet trätt i kraft. Det fanns en styrelse och den var säkerligen färgad av många viljor och åsikter. Det finns ungefär en halv miljon människor i Sverige som är muslimer, detta innebär att fem procent av svenskarerna har muslimsk bakgrund. I Göteborg räknar man med att det finns cirka 40 000 muslimer. Det finns 15-20 olika kulturer som är representerade inom denna stora grupp med väldigt mycket olika upplevelser i bagaget. De muslimer som bor i Sverige idag kommer ursprungligen från många olika länder och har varierande etnisk och kulturell bakgrund. Det finns så många olika referenser och tolkningar beroende på att man kommit från vitt skilda platser i världen innan man kommit till Göteborg. Det som förenar och som man har gemensamt är att man är muslim.

I skövdeprojektet fanns det uttryckt i programmet en mycket liten läktare för kvinnor, som en gardering, men man vurmade för att män och kvinnor skulle disponera bönerummet tillsammans på samma nivå, om än åtskilda. Det var en mindre stad och liten församling. I Göteborg är det någonting helt annat, med väldigt många fler kulturer. Representanter från alla dessa grupperingar satte sig ner och författade ett program som man kunde enas om. Under alla år som följde uppvaktade man sedan stadens politiker och kommunalrådet Göran Johansson.

FÖR DET FANNS EN DETALJPLAN? MEN...

Men inga pengar, inte från staden. Egna insamlingar täckte inte på långt när de stora kostnaderna som en byggnation skulle innebära.

DET VAR STÖD FRÅN GÖTEBORGS STAD SOM BEHÖVDES.

Inte bara från Göteborg. Den muslimska stiftelsens representanter uppvaktade såväl regeringen som statsminister Göran Persson och försökte på alla sätt få hjälp med finansieringen.

DET HÄR ÄR EGENTLIGEN ETT AV DE FÖRSTA STÖRRE MOSKÉPROJEKTEN I SVERIGE DÅ?

Moskéerna i Malmö och Uppsala byggdes under mitten av 1990-talet, Trollhättans moské är ursprungligen från 1985. Det framtagna förslaget till ny moské i Göteborg från början av nittioalet var gestaltat med två minareter och påtagliga influenser från Fjärran Östern. Efter att ha granskat det framtagna förslaget kunde jag konstatera att det i allt väsentligt skilde sig från hur jag uppfattade hur en ny moské vid foten av Ramberget skulle gestaltas. Jag förklarade att vi gärna tar oss an uppgiften under förutsättning att vi får komma med ett helt nytt förslag. Och förklarade att skälet och önskan till detta från min sida är vikten av att en ny moské skall präglas av sin samtid och gestaltas utifrån den plats där den skall verka.

HUR VAR OPINIONEN DÅ? DETALJPLANEN HADE GÅTT IGENOM. DEN HADE LEGAT SEDAN BÖRJAN AV 1990-TALET.

Ja, vi var naturligtvis tvungna att följa detaljplanen. Men när vi tar ut riktningen för Mecka, eftersom bönerummets orientering skall ordnas efter detta gradtal, 139,1 grad, finner vi att detaljplanen var baserad på ett felaktigt angivet gradtal. Så en smärre justering av gällande detaljplan var under alla omständigheter nödvändig.

Så började arbetet med att gestalta moskén. Även jag inspirerades och sökte influenser och preferenser från traditionen och beslutade tidigt att bönerummet skulle krönas med en kupol. Jag såg det som ett positivt och spännande inslag i stadsbilden. Varken kupol eller minaret är något krav. Kupolen är framvuxen ur att det i varma länder bidragit till att hålla moskéns insida sval och luftig. Dessutom kan man genom dess bärande struktur undvika att ha alltför många pelare och bärande väggar i bönerummet. Även ur ett akustiskt hänseende tjänar kupolen till att förstärka rösten för den som talar till församlingen. Det finns förslag till moskéer med varken kupol eller minaret.

ATT MAN VILL TONA NER FORMEN?

Det finns sådana strömningar i Europa.

ÄVEN INOM RELIGIONER FINNS IDÉER OM ATT MAN KAN VARA MER NEDTONAD OCH SMIDIGARE UTAN ATT FÖRLORA

PÅ DET. MEN SOM GÖTEBORGS MOSKÉ SER UT NU HAR DEN BÅDE KUPOL OCH NÅGONTING MINARETLIKNANDE.

Det blev en minaret också. I Sverige och de flesta länder i västvärlden sker kallelse till bön endast inne i moskéerna.

ÄR DET EN MINARET I RIKTIG MENING?

Jag har utformat minareten som en fristående pilaster, en fristående minaret som inte är knuten till byggnadskroppen och som mer är att likna vid en ljuspelare som under den mörka årstiden medverkar till att kalla till bön. Det tidigare förslaget hade två stycken minareter som placerats och integrerats i byggnadens hörn.

DET FINNS JU NATURLIGTVIS EN MÄNGD KONVENTIONER ÄVEN NÄR DET GÄLLER MOSKÉBYGGNADER INTERNATIONELLT. HUR DOM BRUKAR SE UT OCH HUR MAN VILL ATT DOM SKALL SE UT.

Ja. Jag skall visa dig en bild. Det är en intressant bild med tanke på människors fördomar om kupoler och minareter. Kan du se vad det är?

Det är huvudentrén till Liseberg!

HA HA! DET ÄR DET JU. VILKEN BRA BILD!

Visst är det. Göteborgsutställningen 1923.

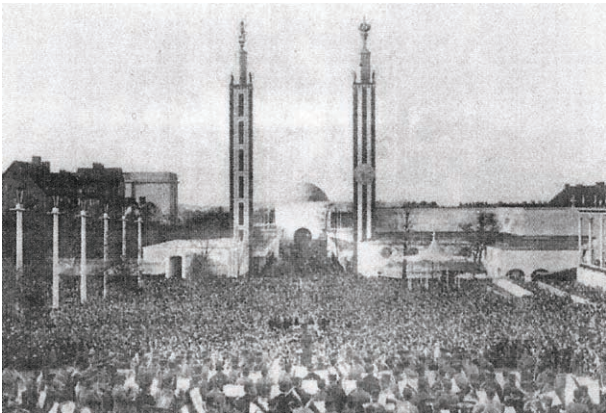
DU HAR LISEBERGS ENTRÉTORN OCH SÅ HAR DU EN KUPOL LÅNGT BAKOM, OCH SÅ BLIR DET...!

Jag tycker det är ett spännande exempel att visa när fördomar gör sig gällande.

DET HÄR ÄR MINSANN INGENTING NYTT I STADSBILDEN. OCH EN MÄNNISKOMASSA FRAMFÖR, MAN KAN TRO ATT DET ÄR MECKA! DET ÄR EN FANTASTISK BILD. OCH DET ÄR EN DESSUTOM EN OFFICIELL BILD. FRÅN ETT SÅ HELIGT GÖTEBORGRUM SOM LISEBERG.

Ibland när debatten har gått hög, har jag tagit fram den här bilden, som stämmer till eftertanke.

OM MAN TITTAR LITE NÄRMARE, SÅ ÄR DET ETT LEJON OCH EN KRONA PÅ TOPPEN AV MINARETERNA, SÅ DET HAR LOKAL ANKNYTNING!

MEN NU TILLBAKA TILL MOSKÉN PÅ HISINGEN. DU VILLE FÖRSTÅS SÄTTA DIN EGEN PRÄGEL PÅ PROJEKTET. OCH VAD TYCKTE BESTÄLLAREN OM DET?

Det välkomnade man.

ÄR DET DÅ FORTFARANDE MAX DAHLSTRAND SOM FÖRMEDLAR DETTA TILL DIG?

Max var känd inom Sveriges muslimska stiftelse och så även här i Göteborg och det var anledningen till att kontoret blev involverat i både skövdeprojektet och moskén på Hisingen. Även i det kommande projektet med en ny moské i Angered deltog Max initialt men flyttade under denna projekteringperiod med sin familj till Stockholm.

Vi har ännu inte kommit till arkitekturen och hur den ser ut. Som jag nämnde utgör området klassisk mark och gränsar till 37 hektar naturpark. En nära förestående ombyggnad av Lindholmsmotet kommer att bidra till att den nu färdiga moskén kommer få en särskilt framträdande placering i stadsbilden med stor visuell verkan och kommer att bilda en central punkt i stadsdelen. Såväl allmänhet som besökare kommer att få en hög grad av tillgänglighet till platsen.

Byggnadens gestaltning relaterar till områdets storskalighet med Rambergets dramatiska siluett som fond. Moskébyggnaden är uppdelad i två husvolymer: en högre del, *Masdjid* – bönehuset, riktat mot Mecka och en lägre byggnad med sidofunktioner. Även denna del riktar sig mot Mecka och ligger parallellt med Myntgatan. De båda huskropparna bildar tillsammans med den fristående minareten en rumslig förplats, en skyddad torgyta framför bönehusets port och lågdelen entréhall. Lågdelen innehåller även cafe, bokhandel, administration och lokaler för utbildning och sammanträden. Entréhallens glaspartier öppnar sig ut mot förplatsen.

Bönehuset har fått ett mer inåtvänt uttryck. Den koncentration som själva bönen innebär krävde en mer sluten gestaltning. Bönerummet har en enkel geometrisk form, en kvadrat som riktar sig mot Mecka. Dagsljuset diffuseras dels genom trä-rasterförsedda glasöppningar i rummets ytterhörn och glasöppningar runt takkupolens basfundament framhäver och förstärker takets synliga träkonstruktion. Jag har önskat att göra en så transparent byggnads som det över huvud taget går. Här fanns ingenting som man behöver dölja. Och jag tyckte om att man skulle ha insyn, men jag tyckte också om att man skulle ha utblick.

DET ÄR EN IDÉ SOM DU HAR. MEN HUR LANDADE DET I LITURGIN OCH I UPPFATTNINGEN HOS FÖRSAMLINGEN?

Man förstod vikten av att föra in svensk byggnadskultur i moskéarkitekturen och min önskan om transparens tog man till sig.

GÖTEBORGS MOSKÉ, BRÄMAREGÅRDEN, HISINGEN
FASAD MOT MYNTGATAN
FOTO: BERT LEANDERSSON

EN FYSISK ÖPPENHET PÅ DET SÄTTET?

Jag har beskrivit förslaget utifrån vikten av transparens. Och det har dom tyckt om. Dom har tilltalats av detta. Dom har själva säkert sett det som ett sätt att sudda ut fördomar. Symboliskt och konkret. Och stiftelsen har under alla år varit noga med att understryka att alla kommer att vara välkomna till moskén.

DET BLEV ATT DU GJORDE ETT FÖRSLAG MYCKET EFTER EGET HUVUD?

Ja, baserat på ett framtaget funktionsprogram. I skövdeprojektet blev jag införstådd med hur själva ritualen gick till. Hur bönerummet bör vara, vikten av att bönen sker på rent underlag. Därför tar man alltid av sig skorna. Detta följs av en tvagningsritual innan man går in i bönerummet. I övrigt gjorde jag en egen arkitektonisk tolkning av vad moskén skulle uttrycka och hur den skulle gestaltas.

DU STRÄVADE EFTER EN FYSISK ÖPPENHET. MEN VANLIGTVIS ÄR DET INTE SÅHÄR TRANSPARENTA BÖNERUM?

Nej, de är mer slutna. En viktig del av effekten med gestaltningen är att under den långa mörka årstiden lyser byggnaden som en lykta, med ett varmt ljus. Jag har försett samtliga fönster i bönehuset med ett träraster för att diffusera dagsljuset. Ljuset silas och ger en varm och ombonad känsla, både interiört och exteriört. Kupolen är en limträkonstruktion på insidan klädd med träpanel, också den i ganska mörk och varm kulör.

MOT EN VIT PUTS. OCH UTSIDANS PUTS ÄR OCKSÅ GANSKA KALL, SOM EN KONTRAST.

Det är ett elementbyggeri, och betongelementen är putsade. Så själva byggnationen gick ganska fort. Det tog drygt ett år från första spadtaget till färdig byggnad.

VAR DET EN PRISFRÅGA, ATT DET BLEV BETONGELEMENT?

Ja, det var inte ritat som ett elementbyggeri. Men när totalentreprenören väl var utsedd var det den första frågan som kom från byggaren. Mitt samarbete med totalentreprenören har gått smärtfritt med stor ömsesidig respekt för varandras önskningar och målsättning. Vid upphandlingen hade beställaren som önskemål att jag som upphovsman skulle medverka som konsult till den dag byggnaden stod färdig. Detta innebär att jag medverkat genom hela byggprocessen inklusive upphandling och de samråd som ägde rum med hitresande representanter för finansdepartementet i Riyadh som kom att bistå med det finansiella förverkligandet.

DET VAR MYCKET AV PENGARNA SOM TILL SLUT KOM FRÅN SAUDIARABIEN?

Alla pengar. Moskén har kostat 70 miljoner inklusive moms, som inte är avdragsgill för stiftelsen.

BESTÄLLARE I SVERIGE ÄR SVERIGES MUSLIMSKA STIFTELSE OCH FINANSIERINGEN ÄR DIREKT FRÅN REGERINGSNIVÅ I SAUDIARABIEN?

Ja. Pengarna kom via finansdepartementet.

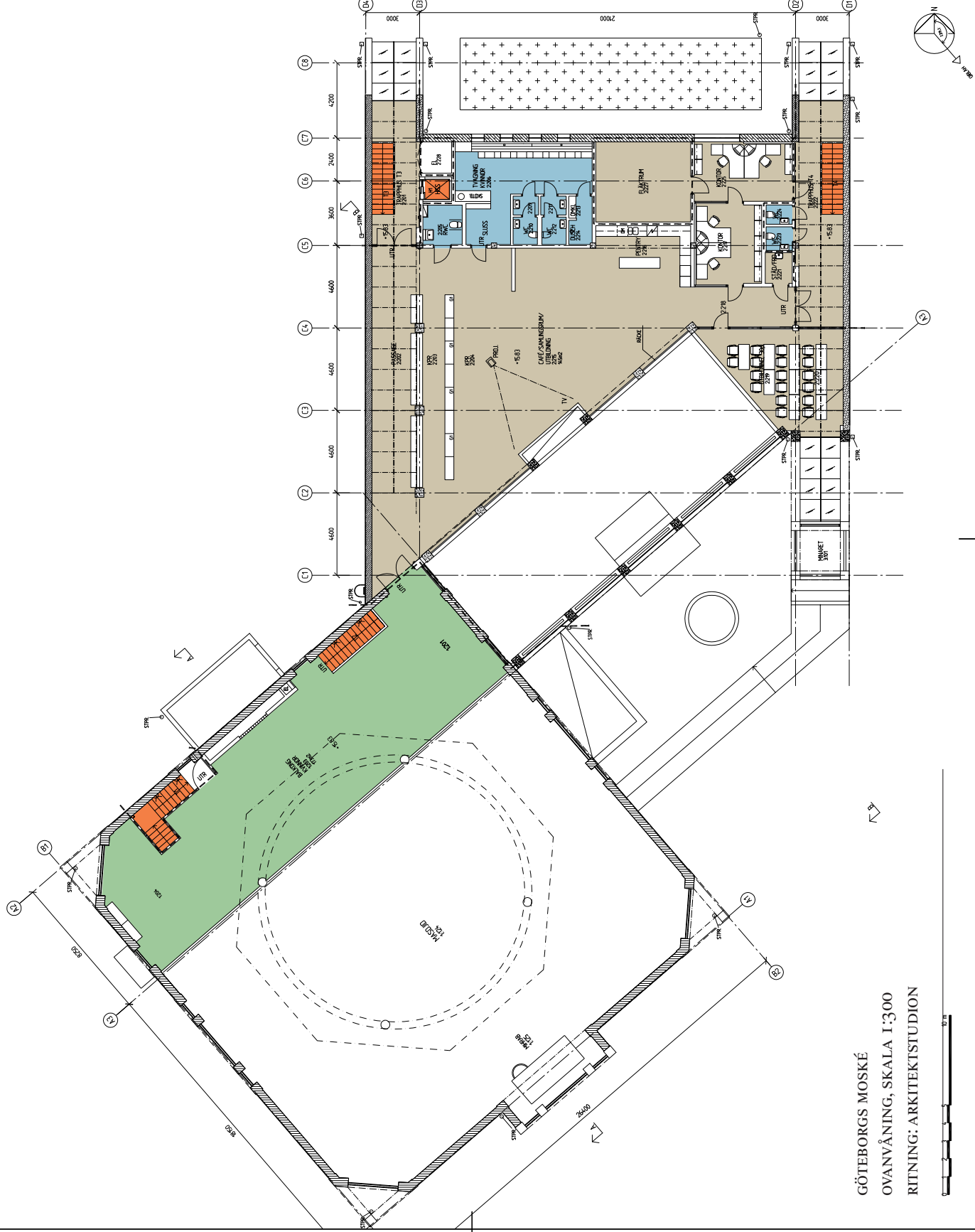
OCH DET ÄR TILL 100% PROCENT FRÅN SAUDIARABISKA STATEN, INGENTING FRÅN GÖTEBORGS STAD OCH INGENTING FRÅN ANNAN OFFENTLIGHET I SVERIGE?

Ingenting. Däremot har stiftelsen stått för ArkitektStudios kostnader fram till upphandlingen. Den kostnaden betalades med stiftelsens egna insamlade medel. Även framledes är man i stort behov av medlemmars givmildhet för att bekosta driftkostnaderna. Utöver den obligatoriska allmoseskatten *zakat*, som är en årlig välfärdsavgift och utgör 1/40 av ens förmögenhet, skänker många muslimer också frivilliga allmosor.

GÖTEBORGS MOSKÉ, BRÄMAREGÅRDEN, HISINGEN
ENTRÉTORG
FOTO: BERT LEANDERSSON

EBENSLÄGGE
K-VÄGG
SN-VÄGG
RELÄRE
BRÄNDELSEBÄNS EKO

GÖTEBORGS MOSKÉ
OVANVÅNING, SKALA 1:300
RITNING: ARKITEKSTUDION

EBENSLÄGGE
K-VÄGG
SN-VÄGG
RELÄRE
BRÄNDELSEBÄNS EKO

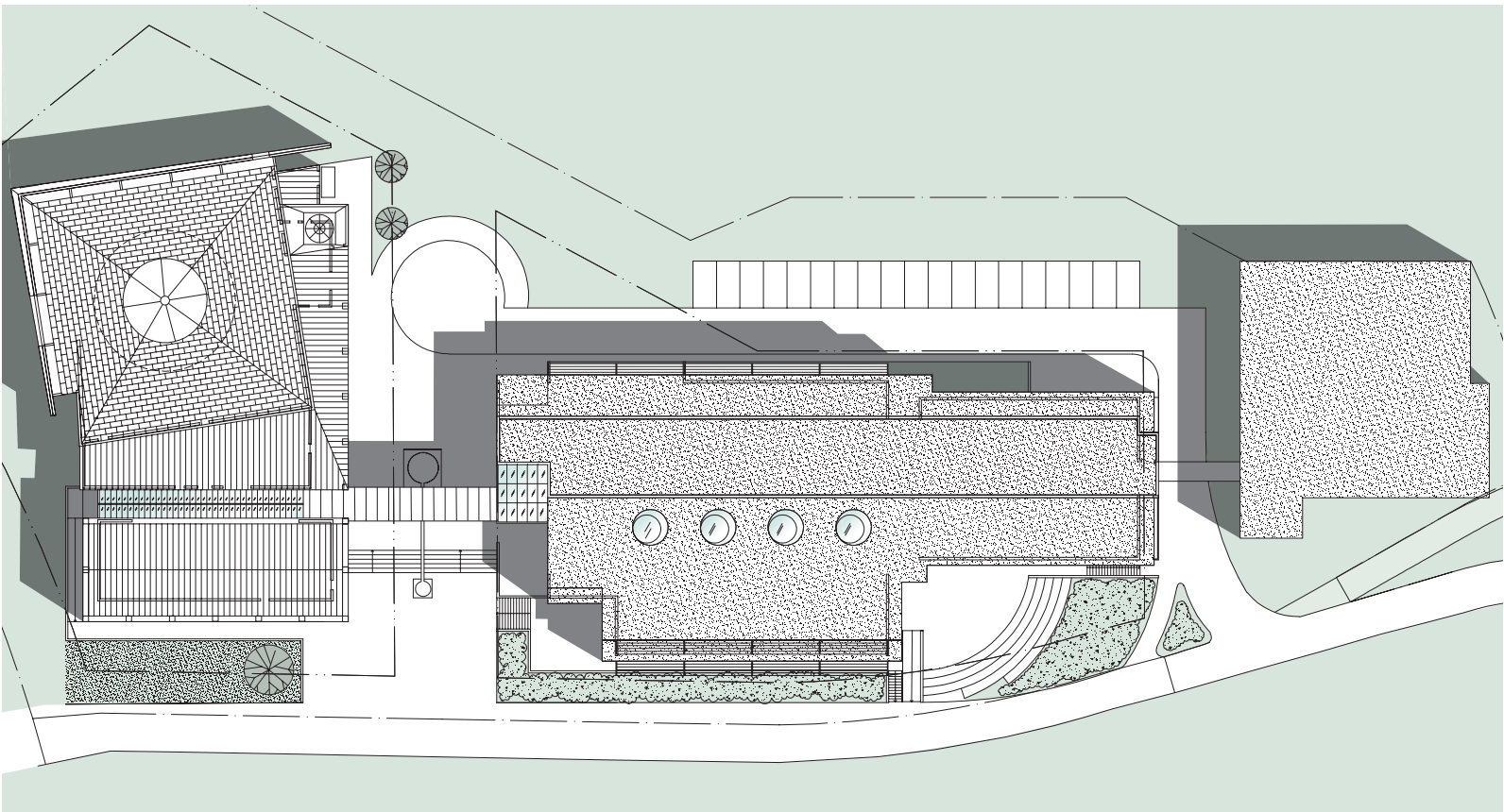
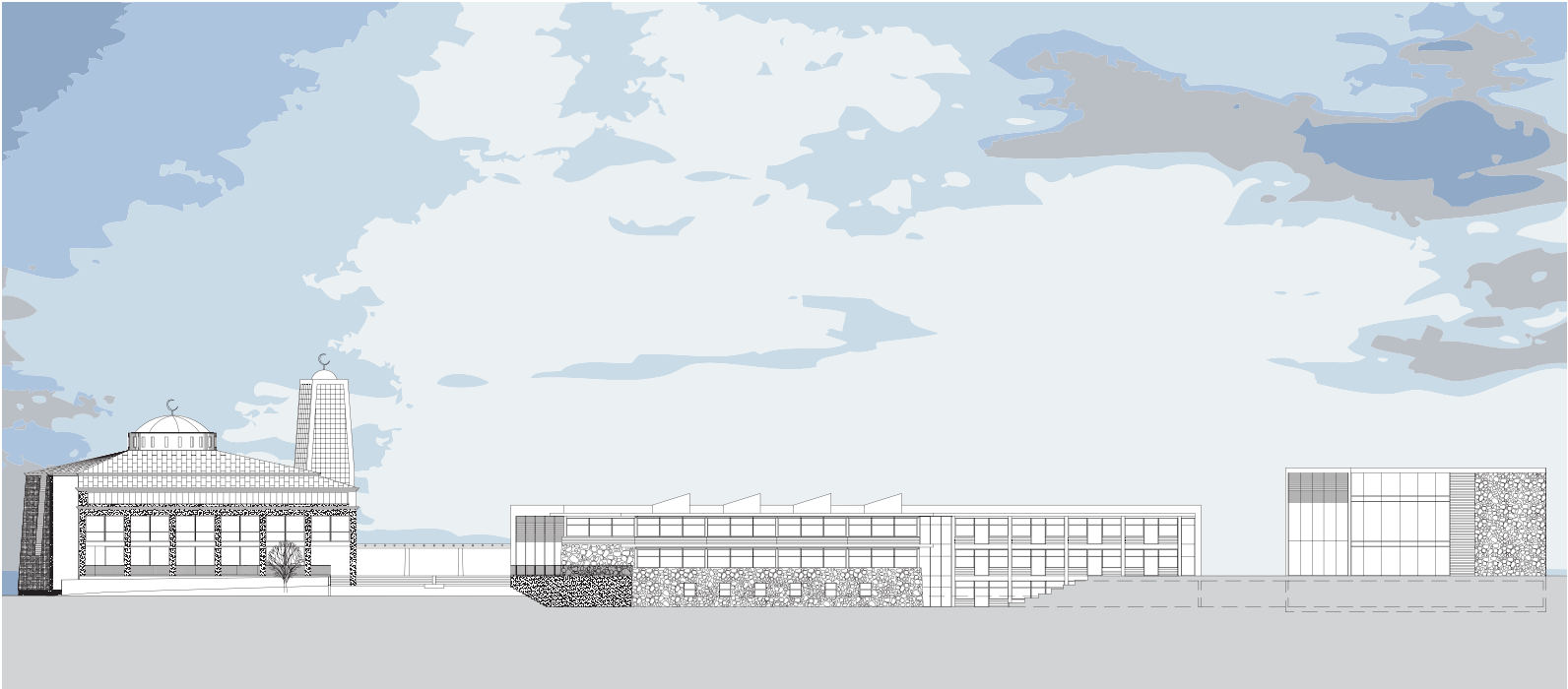

GÖTEBORGS MOSKÉ
ENTRÉVÅNING, SKALA 1:300
RITNING: ARKITEKSTUDION

GÖTEBORGS MOSKÉ, BRÄMAREGÅRDEN, HISINGEN
FASAD MOT SYDVÄST
FOTO: BERT LEANDERSSON

ANGERED MOSKÉ OCH KULTURCENTER, GÖTEBORG
ILLUSTRATIONER: ARKITEKTSTUDION

VI HAR OCKSÅ EN MOSKÉ I ANGERED SOM DU HAR RITAT. NÄR KOM DEN TILL?

Kontoret blev tillfrågat år 2004 av Islamiska förbundet i Göteborg. Förslaget bygger på ett program innehållande fyra byggnader. En moské, en administrationsdel, en högstadieskola integrerat i ett kulturcentrum samt gymnastikbyggnad med simhall.

SOM LIGGER VAR I ANGERED?

Vid Angereds centrum, förbundet med torget genom en gångbro. Från den anvisade tomten har man Angereds kyrka på en angränsande kulle, vilket skapar förutsättningar till ekumeniska möten såväl arkitektoniskt som mellan skilda trosuppfattningar. Jag placerade vid bönerummets altare, *Mihrab*, ett glasparti från golv till tak som riktade sig mot Angereds kyrka och gav en visuell kontakt.

Staden och den muslimska församlingen skrev så småningom ett arrendeavtal för den anvisade tomten. För några år sedan drog dock staden tillbaka arrendeavtalet, på grund av att församlingen hade underlåtit att förnya det. Det verkliga skälet för agerandet visade sig vara de nya planerna för Angered centrum. Församlingen har fått löfte om en ersättningstomt som staden lovat att bidra till. När i tiden och var vet jag inte idag, men att det inom en snar framtid etableras en moské med tillhörande kulturcentrum i Angered är jag tämligen övertygad om.

MEN INTE I NÄRHETEN AV CENTRUM?

Inte exakt i detta läge.

DET FINNS INGET KONKRET IDAG?

Inte som jag känner till. Man har alla varit så fokuserade kring projektet på Hisingen. Många personer som har varit aktivt engagerade i Hisingens nya moské är även engagerade i Angered. Man har helt

enkelt inte önskat splittra bilden, utan väntat till att moskén på Hisingen skulle bli klar.

MEN BEHOVET I ANGERED FINNS OCKSÅ?

Det är naturligtvis oerhört angeläget.

SOM DEN ÄR RITAD NU, ÄR DEN SPECIELLT PLATSSPECIFIK ELLER GÅR DEN ATT PLANTERA NÅGON ANNANSTANS?

Jag har aldrig ritat en byggnad som inte är platspräglad, men det kan ju vara mer eller mindre. Det går säkert, med vissa justeringar. Och beroende på tomtens beskaffenhet. Framför allt finns det ett mycket genomarbetat program att utgå ifrån. Men markanvisningen drogs tillbaka år 2009.

DET VAR VÄL LITE SPECIELLT, ATT GÖRA SÅ?

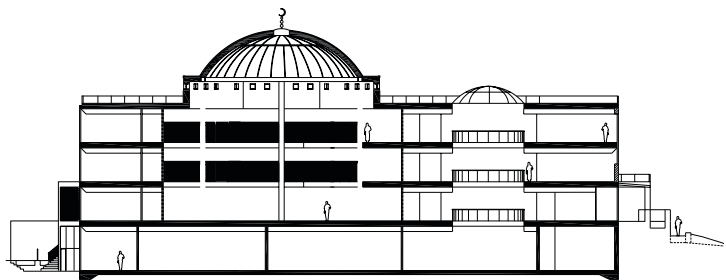
Mycket speciellt. Det upplevdes som om Göteborgs stad ”tog chansen” i och med att arrendeavtalet inte förnyats i tid.

HUR TOGS DETTA EMOT, I FÖRSAMLING OCH I OPINION?

Jag kan inte hela frågan. Jag vet att det naturligtvis var en besvikelse i församlingen. Man skall komma ihåg att de grupper vi nu talar om inte alltid är starka gentemot myndigheter. Och kanske inte i alla delar har kunskap om hur den formella processen går till. Det kan vara lätt att glömma en påskrift för en förlängning av ett avtal. När det väl har skett är man inte stark nog att ta till tonläge, av olika skäl.

MEN DET VAR ALLTSÅ DEN KOMMERSIELLA UTBYGGNADEN AV ANGEREDS CENTRUM SOM MAN PRIORITERADE?

Ja, det var det. Men man räknar med att projektet skall uppstå igen. Du vet: en moské på Hisingen, det är väldigt långa avstånd. Om man bor i Angered. Fredagsbönen i Göteborgs moské är alltid fullsatt och det rör sig om tvåusen personer.

RINKEBY MOSKÉ, STOCKHOLM
ILLUSTRATIONER: ARKITEKTSTUDION

DÅ KOMMER VI TILL STOCKHOLMSPROJEKTET. MOSKÉ I RINKEBY. BESTÄLLARE PÅ DET?

Islamiska förbundet i Järva. Min kontaktman är Ibrahim Bouraleh, en känd muslimsk ledare i Järva och ordförande i den byggnadskommitté som planerar för en ny moské i Rinkeby. Det var via projektet med göteborgsmoskén som kontakten etablerades. Ett förslag till ny moské var redan framtaget av en nytexaminerad arkitekt, Johanna Wickström.

Jag blev kontaktad av förbundet då man önskade få ett utlåtande från en erfaren arkitekt. Uppdraget formulerades som ett konsultuppdrag som enbart gällde detta utlåtande. Efter att tagit del av mina synpunkter erbjöd församlingen ArkitektStudio uppdraget att komma med ett nytt förslag till moské i Rinkeby.

Församlingen var mycket angelägen om att vårt arbete under sommaren skulle komma så långt och resultera i att man kunde få ett förhandsbesked om ett framtida byggnadslov. Anledningen var att man planerat en resa utomlands för att söka finansiering. Till detta behövdes godkända stämplade handlingar från myndigheter samt arkitekturritningar.

Det visade sig att en smärre justering av den under sommaren 2011 utställda detaljplanen skulle krävas för mitt förslag. En planarkitekt på Stockholms stadsbyggnadskontor hade handlagt ärendet och i detaljplanen följt det första förslagets bristfälliga intentioner. Att den muslimska församlingen beslutat sig för att byta arkitekt mottogs inte med ovationer.

MEN DET MÅSTE JU TJÄNSTEMÄNNEN KUNNA TA?

Ja. Efter ett flertal möten med planarkitekten och fastighetskontorets exploateringsavdelning under försommaren rekommenderades vi att ta kontakt med bygglovsarkitekten för vidare diskussioner kring gestaltningen i början av augusti. Till detta möte kallades även skönhetsrådet samt stadsarkitekten. Under samma skede hade vi uppvaktat oppositionsborgarrådet Tomas Rudin och ytterstadsborgarrådet Joakim Larsson. Oppositionsborgarrådet blev mycket engagerad och lovade göra allt vad han kunde för att förslaget skulle kunna realiseras.

Stadsarkitekten inledde mötet med att säga att hon hade tjugo minuter till sitt förfogande, så jag blev nödd att anpassa min dragning av projektet efter det. Eftersom projektet inte kunde avhandlas på så kort tid bestämdes nya mötestider. Nu blev det inte så. Stadsbyggnadskontoret lade istället på locket. De möten som var planerade ställdes in.

Under hösten kom det propåer från stadsbyggnadskontoret till Ibrahim att stadsarkitekten insisterade på att en ”ikonarkitekt” skulle rita den nya moskén. Utan min och Ibrahims vetskap bjöds såväl utländska som svenska arkitekter in till möten med Ibrahim. Jag fick med jämna mellanrum indikationer på att stadsbyggnadskontoret drev detta i egen sak.

UTAN BESTÄLLAREN OCH HANS ARKITEKT? INTRESSANT.

Javisst. Stadsbyggnadskontoret agerar själva. Man verkar ha bestämt sig för att man önskar en annan arkitekt för Rinkeby moské.

Den av fastighetskontoret anvisade tomten ligger där Rinkeby allé möter Kvarnbyvägen. Moskébyggnaden får därmed en central placering i stadsdelen och stadsmiljön. Byggnadens gestaltning relaterar till området och har därför fått formen av en rektangel som följer tomtens längdriktning.

Planlösningen är baserad på två stycken till funktion helt skilda entréer. En andlig och en världslig entré. Bottenplanet mot Rinkeby allé innehåller i huvudsak samlingslokaler, butiker, en större restaurang samt ett mindre gym. Funktioner i övriga plan har direkt anknytning till den andliga verksamheten inklusive bibliotek och studierum. Den andliga huvudentrén vänder sig mot bostadskvarteret.

BYGGNADSYTAN ÄR UNGEFÄR SOM I GÖTEBORG?

Ja, men ytprogrammet som är författat av församlingens planeringsgrupp är betydligt större. Bruttoytan i vårt förslag är 4500 m². Nuvarande detaljplan medger att det går att bygga ytterligare ett våningsplan vilket vi inte utnyttjat utan avrått ifrån. När sommaren var till ända hade vi uppfyllt församlingens önskemål och kunde presentera ett genomarbetat förslag som gränsade till bygglovshandling med hänsyn taget till konstruktioner, installationer, brand och tillgänglighet.

Att mina kollegor på stadsbyggnadskontoret inte önskat fortsatt kontakt utan nöjt sig med en ytterst kort introduktion där jag på mycket forcerat fick möjlighet att redovisa förslaget är beklagligt. Med tanke på vad vår projektering har kostat av medel skänkta på frivillig basis ter sig hanteringen än mer häpnadsväckande.

Min beställare blev väldigt konfunderad av den uppkomna situationen och framhärade in i det längsta att: vi vill behålla vår arkitekt. Varken Ibrahim Bouraleh eller övriga i planeringsgruppen kunde begripa invändningarna.

SADES DETTA I KLARSPRÅK?

Nej, vi hörde egentligen aldrig någonting konkret från stadsbyggnadskontoret, åtminstone inte jag. Ingen tog kontakt med mig trots upprepade påstötningar.

I mars 2012 får jag ett brev från Ibrahim Bouraleh där han förklarar att han känt sig tvingad att ”ge vika om arkitektbyte och har anslutit arkitektkontoret Celsing till projektet”

STADSBYGGNADSKONTORET TOG FRAM EN ARKITEKT UTAN BESTÄLLARENS MEDVERKAN? JOHAN CELSING?

Ja. ■

VI KOMMER ATT ÅTERKOMMA TILL DENNA FRÅGA I KRITIK.

